

Леся Смерчак, аспірант

Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ ВИХОВНІЙ РОБОТІ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У роботі розкрито концептуальні засади організації та змісту виховної роботи у педагогічному ВНЗ та її роль у формуванні професійних якостей майбутніх соціальних педагогів. Окреслено основні аспекти та завдання системи виховної роботи.

Актуальність проблеми. Реформування сучасної системи освіти вимагає принципово нового підходу у підготовці соціальних педагогів до професійної діяльності. Сьогодні здійснюються активні пошуки шляхів удосконалення педагогічних технологій підготовки соціальних педагогів, які зорієнтовані на формування широкої професійної компетентності, розвиток творчих і потенційних можливостей, забезпечення ефективних умов для самоосвіти та самовиховання студента. Досить важлива роль у цьому процесі відводиться проблемі організації виховної роботи.

Навчання та виховання є структурними компонентами освіти, а тому тісно взаємопов'язані між собою. Навчання забезпечує набуття відповідних знань, умінь та навичок майбутньої професійної діяльності, а виховання сприяє формуванню відповідної моделі поведінки у суспільстві, зокрема й професійної. У широкому педагогічному змісті виховання розглядається як процес цілеспрямованого формування особистості в умовах спеціально організованої системи. У вузькому значенні виховання – це спеціальна виховна діяльність, покликана формувати конкретні якості, риси характеру особистості [6, 8]. Кожен навчальний заклад має свої специфічні особливості організації навчально-виховного процесу відповідно до типу, профілю та спеціалізації, форми й системи навчання, а тому процес формування професійних якостей майбутніх спеціалістів повинен охоплювати не лише навчальний, але й виховний процес, особливо позааудиторну виховну роботу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науково-теоретичних дослідженнях загальної проблеми виховання розкривають Ю.Азаров, В.Андрєєв, І.Бех, М.Боришевський, В.Шадриков та ін.

Питання виховання у вищій школі аналізують А.Алексюк, С.Вігвицька, І.Ісаєв, А.Капська, В.Кірсанов, О.Кондратюк, В.Кремень, А.Кузьмінський, Л.Мафтин, Д.Пашенко, В.Сластьонін, В.Сергєєва, І.Соколова, З.Тимошенко, О.Чиж та ін.

Умови вдосконалення позааудиторної виховної роботи зі студентами висвітлюють О.Винославська, О.Дубасенюк, Т.Дем'янюк, О.Киричук, В.Мороз, О.Якуба та ін.

Концептуальні засади організації дозвілля студентів окреслюють Г.Кравченко, І.Мельников, О.Семашко, Б.Трегубов, К.Шульга.

Водночас у педагогічній науці недостатньо розкрито питання використання виховного процесу як інструментарію у системі формування професійних якостей майбутніх соціальних педагогів. Аналіз досвіду роботи викладачів вищого навчального педагогічного закладу засвідчив, що вони не повною мірою використовують з метою формування професійних якостей соціальних педагогів різні форми та методи організації позааудиторної виховної роботи, які здебільшого застосовуються стихійно, без належного наукового обґрунтування. Досить часто виховна робота у педагогічному університеті носить фрагментарний характер. Тому, мабуть, можна сміливо говорити, що існуюча модель виховної роботи є дещо застарілою та вичерпала ліміт екстенсивного шляху формування змісту виховної роботи.

Мета статті. Проаналізувати особливості організації позааудиторної виховної роботи у педагогічному університеті та її роль у формуванні професійних якостей майбутніх спеціалістів.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Державною програмою “Освіта” (Україна – ХХІ ст.) концептуальними напрямками реформування виховання повинні бути

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ ВИХОВНІЙ РОБОТІ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

формування творчої працелюбної особистості, розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх самореалізації тощо [1].

В умовах трансформації сучасного українського суспільства неможливо орієнтуватись лише на формально одержану освіту, професійні знання та вміння якої носять шаблонний, репродуктивний характер. Необхідний справді високий рівень кваліфікації спеціаліста, який характеризується ініціативністю, наполегливістю, соціальною активністю, високою самоорганізованістю, професійною мобільністю, здатністю швидко освоювати нові спеціальності й зміни, що відбуваються в соціально-економічному, політичному, культурному житті країни. Водночас майбутня професійна діяльність ставить високі вимоги і щодо різносторонньої професійної компетентності спеціалістів, і до їх особистісних якостей як професіоналів.

Суттєві недоліки в організації виховного процесу студентів, а зокрема позааудиторної виховної роботи, їх недооцінка у всебічному формуванні соціальних педагогів негативно позначається на кінцевому результаті їх фахової підготовки. Зокрема, недостатня розробленість педагогічною теорією можливостей виховного процесу ВНЗ щодо професійного формування соціальних педагогів і формальність у практиці його здійснення породжують суперечність між соціальним замовленням щодо професійної компетентності соціальних педагогів та реальним станом її забезпечення.

А тому лише створення чіткої організаційно-функціональної структури, розробка конкретного плану організації та проведення виховної роботи забезпечить сприятливі умови для формування професійних якостей майбутніх соціальних педагогів у позааудиторній виховній роботі.

Виховний процес у педагогічному ВНЗ повинен бути тісно пов'язаний із формуванням свідомості особистості студента, усвідомлення ним власної професійної ролі, здатністю творчо реалізувати свої професійні можливості. У зв'язку з цим, виховна робота має підпорядковуватись принципам систематичності, цілеспрямованості, системності та наступності, які є пріоритетними, у процесі підготовки різнобічно освіченого і вихованого спеціаліста, а власне – професіонала. Складовими професіоналізму є :

1. Спеціальні знання, вміння, навички.
2. Професійна культура.
3. Педагогічна творчість.
4. Відповідальність за прийняте рішення [9, 79].

Особливо великого значення у структурі професійної культури А. Й. Капська надає

творчому компоненту, який проявляється як фактор формування особистості лише в умовах творчої діяльності. На думку вченої, "людина-особистість більш різноманітна, складніша і багатша, ніж діяльність, і її сутність не вичерпується нею. А смислом акмеологічного підходу у професійно особистісному розвитку є те, що не можна розглядати особистість поза діяльністю..." [7, 20]. Акмеологія, як зазначає Н. Кузьміна, – це галузь наукового знання, комплекс наукових дисциплін, об'єктом вивчення яких є людина у динаміці самоактуалізації її творчого потенціалу, саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення у різних життєвих сферах, самостійній професійній діяльності, системі підвищення кваліфікації [1, 29]. Сучасною акмеологією людина насамперед розглядається як суб'єкт діяльності, який здатний до саморозвитку та до самовдосконалення, до організації творчої та професійної діяльності на всіх етапах її неперервної освіти [1, 30]. Вміло організована позааудиторна робота дає унікальну можливість студентам апробувати теоретичні знання, що розширить діапазон творчого використання потенційних можливостей майбутніх спеціалістів у безпосередній професійній діяльності.

Ефективність виховного процесу також залежить від організаційно-системних чинників здійснення самого процесу виховання. Спробуємо визначити їх особливості:

- двосторонній характер процесу виховання;
- системність та систематичність;
- багатофакторність та взаємообумовленість об'єктивних і суб'єктивних факторів виховання;
- різноманітність форм та методів виховання;
- концентризм формування професійних якостей з урахуванням індивідуальних можливостей об'єктів виховного процесу;
- активність об'єктів та суб'єктів виховної роботи;
- творчий характер виховних стосунків.

Поряд із цим слід виокремити й концептуальні завдання позааудиторної виховної роботи в системі професійної підготовки соціальних педагогів:

- формування відповідального ставлення до виконання обов'язків;
- закріплення навичок самоосвіти та самовиховання;
- залучення до науково-дослідницької діяльності;
- залучення до волонтерської діяльності;
- виховання готовності до вдосконалення професійної майстерності;
- забезпечення зв'язків з різними суб'єктами соціально-педагогічної діяльності;

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ ВИХОВНІЙ РОБОТІ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

- формування інтересу до обраної професії, соціально-педагогічної діяльності.

Формування професійних якостей майбутніх педагогів у виховному процесі в системі університетської освіти вимагає забезпечення умов для самореалізації та самоактуалізації особистості студента, підвищення його професійного рівня, створення належного соціокультурного та інформаційного простору. Слід зазначити, що освітній простір не є і не повинен бути статичним, раз і назавжди сформованим. В епоху інтенсивного збільшення обсягу інформації вища школа повинна максимально зорієнтувати студента на вибір тієї чи іншої інформації, що сприятиме формуванню як професійної, так і особистісної культури. Тому досить важливим є створення спеціальних умов, педагогічних ситуацій, обставин, які спонукають студента чітко визначити свою позицію, мотиви поведінки, проектувати майбутню професійну діяльність тощо. Вайнола Р.Х. виділяє такі групи виховних педагогічних ситуацій у роботі соціального педагога:

- пізнавальні;
- оцінні;
- альтернативні;
- ситуації абсурду [3].

Безперечно, для того, щоб зміло використати виховний інструментарій у безпосередній практичній діяльності, соціальний педагог повинен досконало володіти формами та методами виховного впливу, що є неодмінним атрибутом професійних умінь та навичок. Отже, мова йде про формування професійних якостей не лише у навчальній, але й у позааудиторній виховній роботі. Як уже зазначалось, проблема створення сприятливих умов для розширення можливостей студентів і залучення їх до активної, суспільно визнаної та науково-дослідницької діяльності є досить актуальною у контексті тих завдань, які стоять перед вищою школою.

Важливими умовами, що дають змогу студентові стати не лише об'єктом, але й суб'єктом виховного процесу є:

- реалізація управлінської взаємодії між викладачами та студентами;
- стимулювання професійної самоосвіти та самовиховання;
- формування та розвиток професійного інтересу;
- систематичне та послідовне ускладнення змісту, форм та методів позааудиторної виховної роботи;
- формулювання перспектив свого Я;
- формування професійної самосвідомості.

Зазначимо основні аспекти системи позааудиторної виховної роботи зі студентами, що сприятимуть ефективності формування професійних якостей майбутніх соціальних педагогів:

- розробка теоретико-методологічних аспектів виховної роботи з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- вивчення мотиваційної сфери студентів;
- налагодження тісних взаємозв'язків із суб'єктами соціально-педагогічної діяльності;
- організація зустрічей із представниками державних та недержавних організацій, фізичними особами, які є суб'єктами соціально-педагогічної роботи;
- організація тематичних вечорів, конкурсів, виставок творчих доробків студентів;
- проведення диспутів, дискусій, тренінгів;
- організація та залучення до волонтерської діяльності;
- створення гуртків, клубів за інтересами;
- організація екскурсій;
- надання індивідуальної та консультативної допомоги.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що лише чітка система позааудиторної виховної роботи дасть змогу організувати формуєче середовище, стрижнем якого є активна діяльність студентів, спрямована на формування професійних якостей, розвиток творчих здібностей.

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна – XXI ст.).

2. Антонова О.Є. *Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія.* – Житомир: Житомир. Держ. ун-т., 2005. – 456.

3. Вайнола Р.Х. *Творча особистість у ракурсі соціально-педагогічної діяльності // Соціальна робота в Україні: теорія і практика.* – 2005 – №3. – С.38 – 48.

4. Вітвицька С.С. *Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури.* – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 384.

5. Бех І.Д. *Законопротір сучасного виховного процесу // Вища освіта України.* – 2004. – №1. – С. 10 – 13.

6. Демиденко В.К. *Самореалізація: сутність, становлення, розвиток // Педагогіка і психологія.* – 2004. – №2 – С. 31 – 36.

7. Мартиненко С.М., Хоружа Л.Л. *Загальна педагогіка: Навч. посіб.* – К.: МАУП, 2002. – 176 с.

ТВОРЧИЙ ВЧИТЕЛЬ ЯК СУБ'ЄКТ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У НАВЧАННІ УЧНІВ

8. Капська А.Й. Соціальна робота: Навч. посібник – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
9. Короткова Р.І. Деякі аспекти формування творчої особистості майбутнього соціального педагога // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2004 – №3. – С. 32 – 38.
10. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
11. Сергєєва В.Ф., Прокопчук В.С., Балабуха Н.В. Виховна робота в сучасному вищому закладі освіти: Метод. рекомендації. – Луцьк: Ред. вид. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 110 с.
12. Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. А.Й Капської. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.

Мар'яна Брода, аспірант кафедри педагогіки

Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

ТВОРЧИЙ ВЧИТЕЛЬ ЯК СУБ'ЄКТ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У НАВЧАННІ УЧНІВ

У статті на основі аналізу досвіду педагогів другої половини ХХ ст. обґрунтовано важливу роль творчого вчителя як суб'єкта виховання самостійності у навчанні учнів. Творчий характер професійної підготовки вчителя до виховання самостійності учнів передбачає вмiлу постановку завдань для самостійної роботи, поступове ускладнення змісту матеріалу, врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, забезпечення простору для творчості, залучення їх до вільної праці.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. У побудові демократичної системи освіти особлива роль відводиться творчій особистості вчителя. Тільки такий вчитель зуміє організувати навчально-виховний процес так, щоб забезпечити вільне становлення особистості, самостійний відповідальний вибір учнями свого життєвого шляху. У зв'язку з цим надзвичайної ваги набуває творчість вчителя у вихованні самостійності учнів у навчанні.

Питання становлення творчої особистості вчителя розробляли Л. Білієнко, М. Горда [2], С. Сисєєва [5], Р. Скульський і ін. Однак вони не ставили за мету дослідити роль творчої особистості вчителя у вихованні самостійності учнів.

Мета статті – на основі аналізу досвіду педагогів другої половини ХХ ст. обґрунтувати роль творчої особистості вчителя у вихованні самостійності у навчанні учнів.

Вклад основного матеріалу. При акценті на самостійну роботу учнів змінюється роль учителя у навчальній діяльності, на що особливу увагу звертали педагоги ще в 70-х рр. ХХ ст. [6]. Основною функцією вчителя стає управління (з відповідною корекцією) самостійною діяльністю учнів, постановка перед ними системи сильних завдань, у результаті яких учні самостійно приходять до необхідних висновків, а не просто передача їм деякої суми знань. Це, звісно, не

відкидає необхідності в побудові зразків діяльності там, де це потрібно.

Якісне керівництво учителем самостійною діяльністю учня полягає у тому, що він розробляє систему завдань і чітко визначає задачу для кожного, допомагає оволодіти прийомами розумової праці, дає інструкцію учням перед виконанням завдання, спостерігає за ходом самостійної роботи в класі, своєчасно допомагає у подоланні труднощів і виправленні помилок, підбиває підсумки, аналізує і оцінює результати кожної роботи.

Майстерність учителя передбачає участь самих учнів у пізнавальній діяльності. Відомі педагоги другої половини ХХ ст. ставили умову поступового зменшення функції безпосередньої передачі учителем знань учням та збільшення долі самостійності учнів у здобутті знань. Ідеальним результатом вони називають досягнення такого рівня розвитку пізнавальної діяльності учнів, коли вони можуть самостійно ставити пізнавальну задачу, знаходити способи її розв'язання, контролювати та оцінювати результати своєї пізнавальної діяльності, а тоді формулювати наступні задачі. “Школа, інакше кажучи, повинна навчити дітей вчитися. Недаремно існує твердження, що найкращим є той вчитель, від якого учень може найшвидше звільнитися, тобто далі вчитися самостійно” [4, 20].

На необхідності поступового ускладнення у